

FAV

Először is meghökkenő mondat; a rendszer-váltás óta eltelt másfél évtized alatt Magyarországon talán senki sem fogalmazott meg még csak hasonlót sem. Korábban persze igen. A Magyar Szocialista Munkáspárt propagandaosztálya által 1972-ben kiadott Valláskritikai tanfolyam című tankönyv például csaknem teljes terjedelmében az állampolgárok vallásokhoz, egyházakhoz fűződő viszonyát boncolgatja, arra a kérdésre keresve a választ, hogyan gyorsítható fel az egyházak túlságosan hosszúra nyúló agóniája. Merthogy az istenhit közeli vége – a marxizmus profétáinak tanítása alapján – nem volt kétséges. A szocializmus alapjainak lerakásával megszűnt a vallásosság társadalmi alapja, s így logikusnak látszott, hogy a felépítmenyek is össze kell omlania. Úgy tűnik, még harminc év elteltével is a hithez, vallásokhoz, egyházakhoz fűződő viszonyt kell a „demokratikus” viták részévé tennünk.

Képzelnék csak el, mi történne ezzel az országgal, ha a mostani demokratikus viták helyett váratlanul antidemokratikus és titkos viták robbannának ki a hithez, vallásokhoz, egyházakhoz fűződő viszonyunkról. Ámbár, ha jól belegondolunk, a vita vagy egyenrangú partnerek eszmecsereje egymás meggyőzésére, vagy nem vita. Függetlenül attól, milyen jelzőt biggyesztünk elé. És vajon ma azt mondhatjuk, Magyarországon vita zajlik, egyenrangú partnerek között? Megkérdezte egyáltalán a Magyar Bálint vezette Oktatási Minisztérium az egyházakat, mit szólnak megszűrő intézkedéseikhez?

A miniszterelnök tehát vagy félreértette azt a baloldali médiavitát, amely a 2004. decemberi – némi botrányt kavart – vatikáni látogatását követően bontakozott ki, vagy „országértékelő” beszédében mást akart mondani, mint ami a szövegből kiderül, és rosszul, de legalábbis pontatlanul fogalmazott. Sajnos a rejtvény megfejtésében a szövegtörzset sem ad eligazítást, hiszen a „hithez fűződő viszonyt” taglaló szövegrész előtt ezt hallottuk: „nem igaz, hogy a verseny és a szolidaritás kizárja egymást, a magántulajdon rossz, a köztulajdon meg jó. Nem igaz, hogy a Trianon utáni nemzet lelki megnyugvásához csak a közjogi út vezet.”

Harc a Vatikánnal

Nagy-nagy jóindulattal például gondolhatnánk, hogy azt akarta mondani: nem a polgárok hitét kell viták tárgyává tenni, hanem csak az őket képviselő kormányzat hithez, vallásokhoz, egyházakhoz fűződő viszonyát. Viszont sem a megelőző, sem a következő mondatoknak nem a kormányzat a logikai vagy grammatikai alanya. Mindenesetre különös, hogy milyen hitviszony jutott Gyurcsány Ferenc eszébe a negyven év kommunista diktatúra után az állam és egyház szétválasztásának gondolatát ismét zászlajára tűző liberális–szocialista kormányzat tevékenysége kapcsán. Milyen viszonya van a szekuláris államnak a hithez? Medgyessy Péter Cselekedni most és mindenkiért! című kormányprogramjában még azt olvastuk, „a kormány tiszteletben tartja a lelkiismereti szabadságot, az emberek hitbeli meggyőződését. Megkülönböztetés nélkül biztosítja a hitélet szabad gyakorlásának törvényi feltételeit és a jogszabályokban előírt módon hozzáférni ennek anyagi feltételeihez.” Ezt a szövegrészt változtatás nélkül vette át Gyurcsány Lendületben az ország című kormányprogramja is. Itt még szó sem volt arról, hogy a hithez fűződő viszonyunkat demokratikus viták tárgyává kellene tenni.

Ma már tudjuk a miniszterelnöktől, a kormányprogram, a választási ígéreték sok tekintetben nem tarthatók. De a vallás szabadságot érintő folyamatok nem most kezdődtek, hanem a választási templommegfigyelő brigádok fellépésével. A 2002-es kormányváltás után a „jogszabályokban előírt módon” történő támogatási rendszert kísérelték meg átalakítani, illetve lebontani. A népszámlálási adatok figyelmen kívül hagyása, az egészségügyi salátatörvény egyházi kórházakat és szociális intézményeket hátrányosan érintő részei, az egyházi iskolák normatívájával kapcsolatos számszaki bűvészkedések mind-mind ennek a folyamatnak voltak részei. Amikor pedig kiderült, hogy sem a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia, sem a hazánkban akkreditált apostoli nuncius nem nézi tétlenül a Szentszékkel kötött nemzetközi szerződés több ponton történő megsértését, először, mint elterelő hadművelet, az ismert vatikáni látogatás következett a magyar katolikus egyház elleni mulatságos szemrehányással. Majd az egyház-politikai tanácsadó testület – a kisebbik kormányzó párt régóta hangoztatott és ezúttal is következetesen képviselt hangos véleménye mellett – a vatikáni szerződés egyoldalú felülvizsgálatát, magyarán felbontását javasolta. „A vatikáni szerződés sem kőbe vésett törvény, felül lehet bírálni, újra lehet tárgyalni, és mindkét fél számára elfogadható módon meg kell változtatni” – javasolta Gábor György, a Miniszterelnöki Hivatal egyház-politikai tanácsadója. De pillanatnyilag miért is nem fogadható el mindkét fél számára? Most itt tartunk tehát.

Az éwertékelő beszéd – mint azt a Népszabadságban Aczél Endre kis-sé más tekintetben, de szintén megállapította – valóban „határkőnek is tekinthető”. A jelek szerint kettős front nyílt meg: egyik oldalon a vallás-szabadság elvi megkérdőjelezését olvashatjuk ki az üzenetből a „hithez, valláshoz, egyházakhoz fűződő viszony” demokratikus viták tárgyává tételével; a másik oldalon viszont a kormányváltás óta régi lendülettel zajlik a vallás szabadság finansziális eszközökkel történő gyakorlati ellehetetlenítése.

Ugyanakkor joggal tételezhetjük fel azt is, hogy amikor a miniszterelnök a „hit demokratikus viták tárgyává tételéről” beszélt, félreértette az egyházak közéleti állásfoglalását nehezményező megállapításai után kibontakozott pártatlan intenzitív baloldali sajtópolemiaát. A jelenség megértéséhez, amely messze túlmutat az egyház és állam konkrét viszonyán, s amely végső soron magáról a demokráciáról alkotott eltérő baloldali elgondolások eddig még soha meg nem történt ütköztetése volt, kicsit vissza kell ugrani az időben tavaly decemberig.

A miniszterelnök azzal a vélhetően egyház-politikai és külpolitikai szakértőivel egyeztetett elgondolásával utazott 2004. december 18-án a Vatikánba, hogy számon kérje a Szentszéken a szocializmus hazai gyakorlatán csí-

szólódott egyházképe és a mai valóság közötti distanciát. „Nem szerencsés, ha az egyházak közéleti szerepvállalásával kapcsolatban sokakban ott van az aggodalom, ha az egyházak vagy képviselőik a Megváltóhoz elvezető út keresése helyett a nagyon is földi politika hatalmi dolgaiban próbálják híveiket eligazítani” – válaszolt december 20-án a parlamentben az őt ért bírálatokra. Az egyszerűbb szellemi képességű baloldali sajtólevelezők és rádióbetefonalók meg is értették a miniszterelnök üzenetét; a kórus azonnal rákezdett az 1950 óta oly ismerős szövegre: a papok ne politizáljanak, az egyház maradjon a templomokban, és törődjön a mennyországgal meg a pokollal. Foglalkozzanak csak naiv meséik világával. S hogy ez nem csupán elszigetelt vélemény, hanem az ország többségének határozott kívánsága, azt is tüstént demonstrálták egy jól időzített közvélemény-kutatással, amelyet a Medián december elején a MEH megbízásából végzett.

Csak hogy a liberális eszmékért lelkesedő kormányfő nem vette figyelembe, hogy a véleményszabadság korlátozása még a helyesnek tartott

hetetlenné az egyházak nyílt és intenzív politizálását”. A határsértést akkor értjük meg leginkább, ha elképzeljük, hogy Eörsi István nem az egyházakra vonatkozó kormányzati lépésekről írta volna mindezt, hanem mondjuk művészeteket érintőről. Majd következtek az egyházakat, leginkább a katolikus egyházat érő szokásos vádak: hazafiatlan, a Habsburg-hatalom kiszolgálója, antiszemita stb. stb.

Révész óvatos, rövid és a liberális tekintélynek kijáró nagy tisztelettel megfogalmazott válasza a Népszabadság ugyanezen számában jelent meg: „Eörsi István szerint a kormányfő nem is aggodott az egyházért, csak úgy tett. Tehát nemcsak beleszólt abba, amiben illetéktelen, de képmutató is. Lehet. Az viszont biztos, hogy Gyurcsány szavait Eörsi rosszul érti, a kormányfő »az egyházak nyílt politizálásáról« beszél, és többek között azzal érvel, hogy az emberek »döntő többsége elutasítja az egyházak nyílt politizálását« (Magyar Narancs, január 6.). Tehát nem a mikéntjét, hanem a tényét. A mikéntet több-

beszámban nem is lehet, mert ahány egyház, annyi miként. Eörsi példái nemcsak rendetlenek, de hamisak is. Egyetlen jelentős magyarországi egyházi vezető sem fogadta el a nürnbergi törvények szemléletét, egyikük sem szavazta meg az azokon alapuló III. zsidótörvényt, Serédi 1944-ben sűrűn föllépett a zsidóüldözések ellen, és mással se foglalkozott, mint hogy legalább a kikeresztelkedetteket megmentse a deportálástól.”

Nos, a mai magyar baloldal

talán legérdekesebb, történelmi jelentőségű polémiája, amelyet teljes terjedelmében lehetetlen idézni, lehetett az ihletője a hithez, a vallásokhoz, az egyházakhoz fűződő viszonyt demokratikus és nyilvános vitáknak kitévő miniszterelnöki gondolatörzönök. A gond csak az, hogy a jelek szerint valami félreértés történhetett. Talán a miniszterelnök, egyéb elfoglaltságai miatt, nem tudott elég időt szentelni az egymással feleselő cikkek tanulmányozására, és ezért nem értette meg pontosan, hogy miről is folyt a diskurzus. De az is lehet, hogy nagyon is megértette, csak – kissé zavarba ejtő módon – le akarta tenni a saját garasát is az asztalra. Vagy meg akarta fordítani párttársának, a magát többnyire határozottan „hívőként” azonosító Hegyi Gyulának a Népszava január 15-én megjelent mellékletében megfogalmazott gondolatát: „A demokratikus párt-politikai versengés lényege a szabad vita, a vélemények és ellenvélemények ütköztetése. A szövegek ezzel szemben a homília, a szentbeszéd helye, s aki az isteni tanítás magyarázatába pártpolitikai elemet visz, az egyrészt lealacsonyítja a keresztény hitvallást, másrészt visszael azzal, hogy a hívek ott és akkor semmilyen formában sem vitakozhatnak vele” – írta Hegyi Révészhez képest szintén eltorzítva, de legalábbis kissé együgyűen leegyszerűsítve a kérdést. Talán a miniszterelnök úgy gondolta, ha a hitgyakorlás színterét lehetetlen a vita, akkor egyszerűen a vita színterére kell átadni a hit, a vallás, az egyház kérdéseit. Ez is lehet, de sajnos ennek sincs semmi értelme.

Bizonytalan békítés

Tehát egyszerű félreértés történhetett, akárcsak az egyházi ingatlanok ügyében. Itt azonban a nagy tiltakozást kiváltó ötletet még csak nem is hivatalos kormányzati forrásból szivárogtatták ki tesztelés céljából. Ugyanis, ha igazak a híresztelések, a kormányzat sajátos egyház-politikai „sokszínűsége” következtében a restitúciós ügyek intézése igazából már nem az államtitkárság feladata, hanem a Miniszterelnöki Hivatalé. A kormányzati hírportálról nem ez derül ki, hiszen az ott szereplő adatok szerint az államtitkárság egyházi kapcsolatok főosztályából, az egyházi tulajdonrendezési főosztályból és a címzetes államtitkárt feladatai ellátásában segítő, közvetlenül az irányítása alatt álló titkárságból áll. Viszont a kormányváltás óta eltelt négy hónap alatt nem sikerült az egyházügyi államtitkárság szerény honlapját a MEH megújított honlapjáról új helyére, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának honlapjára átcsoportosítani. Ez idő alatt az új postacímét leszámítva természetesen nem is frissítették az adatokat, legalábbis azokat a részeket nem, amelyek nem az ingatlanrendezéssel foglalkoznak. Talán azért, mert erre a kis időre már nem is érdemes.

Ki tudja, mit hoz a jövő. A kormányváltáskor a miniszterelnök nem nyilatkozott az egyházügyi államtitkár személyéről, és a bizonytalanság ideje kínosan hosszúra nyúlt. Végül Gulyás Kálmán maradhatott, de pozíciójának gyengeségére a kívülálló számítlan apró jelből következtethet. Mivel tevékenységének jelentős részét a nyilvánosság mellőzésével végzi, nem lehet tudni, hogy érdemben melyik egyház ellen irányuló restriktív kormányzati szándék kapcsán tudott eredményeket elérni. A híradások szerint a miniszterelnök egyházakat is érintő tárgyalásain nemigen van jelen, és február 12-én meglehetősen szokatlan, a színpalak mögött lejátszott közjátékról szerezhetek tudomást az eseményeket követők: kiderült, Gulyás Kálmán ismételen javaslatot tett a vatikáni–magyar vegyes bizottság összehívására. Ez már mintha a végjáték része volna.

Mint ismeretes, először Gyurcsány Ferenc vatikáni látogatása után került fel a paritásos bizottság összehívásának gondolata; ezt II. János Pál pápa és Sodano bíboros egyaránt sürgette. Feladata is lett volna bőven a bizottságnak. Például a kormányzat, ha – Veres András püspök szavaival – a társadalmi vagy gazdasági körülmények változása miatt nem tudna megfelelni a Szentszékkel kötött megállapodásnak, ezen a fórumon tehetne javaslatot a megoldásra. Tehetne, ha egyáltalán összehívánk.

Csak hát a jelek szerint Gulyás Kálmán jó szándékúan bár, de elhamarkodott partizánakcióba fogott, amikor több nyilatkozatot is tett a vegyes bizottság összehívásával kapcsolatban. A kormányzati szándék valószínűleg nem a feszültség enyhítése, hanem növelése, de legalábbis szinten tartása volt, ezért nem is ült össze semmiféle bizottság. Hivatalosan meg nem erősített hírek szerint Gyurcsány Ferenc nem őrlött az államtitkár békítő gesztusának. Batiz András kormányzóvivő február 12-én hétfőre, vagyis február 14-ére ígerte a választ, hogy vajon egyetért-e a kormányfő a kultuszterca államtitkárának új javaslatával. Úgy tűnik, erre nem került sor. Fontosabb, de szintén gesztusértékű dolga volt a miniszterelnöknek. A bizottság összehívása helyett újabb, immár fenyegetésszámba menő szöveget kaptunk arról, hogy hithez, valláshoz, egyházhoz fűződő viszonyunkat nyilvános, demokratikus viták tárgyává teszük. Hurrá.

Demokratikus kormányzati valláspolitikai: a bizottság összehívásától az alig burkolt fenyegetésekig

Hit, bizomány

Annak, hogy a miniszterelnöki beszédek megfogalmazásában nem okvetlenül a szakpolitikusoké és a hivatásos beszédíróké a végső szó, legékeesebb bizonyítéka az ország első emberének olykor bizonytalan botorkálása a saját tanácsadói apparátusa által megfogalmazott gondolatok között. Február 15-én a miniszterelnöki beszédben például ezt hallhattuk: „Nem igaz, hogy [...] a hithez, a vallásokhoz, az egyházakhoz fűződő viszony nem lehet része a demokratikus és nyilvános vitáknak.”

cél érdekében sem különösebben elfogadható. Gábor György sietve ki is fejtette 2005. január 5-én a Magyar Hírlapban: „Az egyház politizálhat. Aki ezt tagadja, nem ismeri az egyház történetét és tanításait. Mindig is politizált, de az nem megengedhető, ha csatlakozik valamelyik párthoz.”

Azzal persze az olvasók adósa maradt a tanácsadó, hogy az egyházak történetéből miért következnek az, hogy ma is politizálhatnak.

A kórus azonnal rákezdett az 1950 óta oly ismerős szövegre: a papok ne politizáljanak, az egyház maradjon a templomokban, és törődjön a mennyországgal meg a pokollal.

ható. Mint ahogyan jogos az egyházak elnépszerűtlenedése miatt érzett gyurcsányi álaggodalom bírálatá is: „... egy világi kormány feje ne aggódik a katolikus egyház miatt, ne legyen véleménye arról, hogy az egyház jól szolgálja-e vagy sem hívei lelki békéjét, hogy miről kell és miről nem kell szólni a templomokban. Semmi köze hozzá.”

Feleselő cikkek

Bezzeg Eörsi István pontosan tudta, hogyan kell megvédeni Gyurcsányt! Nem azzal érvelt, hogy amikor a miniszterelnök a legújabb kori magyar demokrácia történetében példátlan módon az egyház belső működésével kapcsolatban nyilvánított véleményét a beavatkozás szándékával, akkor ezzel csak az önsorsrontó katolikusokat akarta megvédeni, hanem azzal, hogy e véleménynyilvánítás csupán tárgyalási stratégia volt: „olyan érvelést keresett, amellyel naiv reményei szerint elgondolkodtathatja tárgyalópartnerét”. És ami ennél is fontosabb: a magyar közvéleményt. Igazán tetszetős érv lenne, ha nem hangozott volna el néhány napon belül többször is ugyanez az argumentáció, és nem követte volna például e mostani éwertékelő torzszülemény. Mindezt nem lehet tárgyalási stratégiai lépésnek tekinteni. A cikk számtalan mulatságos vonása mellett a köztisztviselői álló vérbeli demokrata alábbi sorokban kibontakozó „szabadságfogalma” a leginkább elgondolkodtató: a miniszterelnöknek „csak ahhoz nincs joga, hogy betiltsa vagy más módon tegye le-